

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 7 AUGUSTUS 1946

No. 1526

COMMISSIE VAN REDACTIE:

N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).

Adjunct-Secretaris: J. H. Lubbers.

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26* per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-(W.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

Blz.

Het onbevredigend niveau onzer arbeidsproductiviteit door Dr. P. J. Verdoorn	503
„Bezuiniging” op overheidsuitgaven door H. J. Groenevelt	506
Het K.B. A1, in het bijzonder in het Vereenigd Koninkrijk door J. M. Fehmers	508
Het compensatieverbod van het Besluit Vijandelijk Vermogen door Mr. J. v. Wulfften Palthe	512
Geld- en kapitaalmarkt	514
Statistiek en:	
Bankstaat	514

DEZER DAGEN

beseft men duidelijker dan anders, dat het eenige blijvende in deze wereld haar veranderlijkheid is. Terwijl Haarlem 700 jaren stad is, hield Hiroshima 1 jaar geleden op het te zijn. De mannen van de wetenschap, die thans — bijna 4 jaren te laat — Newton's geboortedag herdenken, moeten wel van schroom vervuld zijn, nu de kiezelsteentjes, die Newton, bescheiden als hij was, aan den oever van de

„great ocean/truth” gevonden meende te hebben, inmiddels tot atoombommen zijn uitgegroeid. Menen de krachten der natuur zelve ons tot bescheidenheid, nu een ernstige aardbeving de seismografen over de geheele wereld in trilling heeft gebracht?

Eenig onderaardsch gerommel in de Tweede Kamer werd door Minister Gielen op vlotte wijze tot zwijgen gebracht. Voor een splitsing van Roomsch-Rood in zijn elementaire bestanddeelen achtte men den tijd blijkbaar nog niet gekomen. In België werden heterogene elementen aaneengesmeed tot een nieuw geheel, in welks hechtheid men evenwel weinig vertrouwen schijnt te hebben. Veranderlijkheid blijkt wel bij uitstek het kenmerk te zijn van het openbare leven in België. Onze Zuiderburen hebben thans al hun zevende kabinet sinds de bevrijding. De nieuwe Belgische Regeering, die volgens de dagbladen naast figuren uit het politieke leven ook deskundigen telt, heeft eveneens een voorsprong op de Nederlandsche wat betreft het aantal ministers: 19 tegen 14. Rommelig blijft het in het Midden-Oosten, waar in Perzië (nagalm van de oliestaking?) de samenstelling van het kabinet verschillende veranderingen onderging, terwijl de Turksche Regeering onverwachts is afgetreden.

Te Parijs blijven procedurekwesties, zooals het vraagstuk van de tweederde of de simpele meerderheid, den hoofdschotel vormen, zoodat men aan het werkelijk sluiten van vrede nog niet toe is. „Redetwisten is een bewijs van onvolkomen inzicht”, volgens een Oostersche spreuk. Hoofddoel blijft het scheppen van zoodanige internationale verhoudingen, dat politieke aardverschuivingen onmogelijk worden gemaakt. Voorloopig echter schijnt de internationale samenwerking het niet te kunnen stellen zonder een stok achter de deur, getuige de uitlating van den Amerikaanschen generaal Spaatz, die ter gelegenheid van den 39sten verjaardag van het Amerikaansche luchtwapen de luchtmacht „een machtig waker voor de wereldveiligheid” noemde.

Inmiddels schijnen de Amerikanen, wat de binnenslandsche problemen betreft, toch bezorgd te worden over de krachten, die na de ineenstorting van de prijsbeheersching zijn ontketend. In een brief aan de hoofden der departementen en bestuursinstanties treedt President Truman in de voetstappen van Minister Lieftinck, door op drastische bezuiniging aan te dringen, vanwege de huidige inflationistische situatie en de noodzakelijke vermindering van de openbare schuld.

Een positieve bijdrage tot betere internationale verstandhouding is het besluit der Amerikaansche Regeering om een deel van de opbrengst van verkoop van surplusgoederen te bestemmen voor uitwisseling van studenten met andere landen. De wereld heeft dringend behoefte aan dieper wederzijdsch begrip voor de moeilijkheden van dezen tijd, die in wezen gemeenschappelijk zijn. Het streven van den mensch naar vermeerdering van kennis en wijsheid is een van de weinige blijvende dingen in deze veranderlijke wereld.

◆ **Vacatures** ◆

VERKADE'S FABRIEKEN N.V.
ZAANDAM

vraagt, ter behandeling van belangrijke bedrijfs-economische vraagstukken, alsmede voor leidende werkzaamheden op commercieel-organisatorisch gebied, een

JONG DRS. ECONOMIE

Vereischt wordt grondige kennis van kostprijs-calcuatie en moderne administratie-methoden. Practische ervaring op dit gebied in meer leidende functie bij groot industrieel bedrijf opgedaan, alsmede inzicht in belasting-technische onderwerpen is zeer gewenscht.

Eigenhandig geschreven brieven (welke vertrouwelijk zullen worden behandeld) met uitvoerige gegevens over opleiding, ervaring, leeftijd en referenties, worden ingewacht bij de Directie. Op enveloppe en brief te vermelden No. ESB 310.

De Financiële Afdeling der N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken vraagt een

doctorandus economie

voor het verrichten van economisch en financieel researchwerk.

Gegadigden, die zich tot theoretische werkzaamheden aangetrokken gevoelen en reeds researchwerk hebben verricht genieten de voorkeur.

Brieven met uitvoerige gegevens te richten aan de afdeling Personeelzaken, Willemstraat 65 te Eindhoven, onder motto „D. E”.

STANDARD AMERIKAANSCH PETROLEUM CIE
Geb. PETROLBA · 's-GRAVENHAGE

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

**BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN**

**AMSTERDAMSCH
BANK N.V.**

KAPITAAL f 55.010.000 RESERVES f 31.500.000

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT · BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

**N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE**

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

**Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam**

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

Kabelgarnituren, vulmassa en olie

NK F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

HET ONBEVREDIGEND NIVEAU ONZER ARBEIDSPRODUCTIVITEIT.

Een hoofdartikel „The carrot and the stick” in „The Economist” van 29 Juni jl., wijst op de scherpe tegenstelling tusschen het Vereenigd Koninkrijk en haar twee economisch machtigste rivalen, de Vereenigde Staten en Rusland. Zijn in beide laatste landen nog steeds scherpe stimulantia aanwezig gebleven om de productiviteit van een ieder tot den hoogst mogelijken graad op te voeren, in Engeland zijn zij zoo goed als verdwenen. Was daar de oorlog zelf nog de stok, die den menschenlijken ezel in draf hield, in vreedestijd wil het dier niet meer vooruit, daar thans niet alleen de stok, doch ook de peen ontbreekt. De gang van het werkgevendende deel is gebrekkig door de hoogte der belastingen, die de traagheid — geboren uit een merkwaardige mengeling van conservatisme en sociale verplichtingen — te zeer in de kaart speelt. De productiviteit van het werknemende deel, hoewel op dezelfde hoogte als vóór den oorlog, voldoet niet meer, indien rekening wordt gehouden met de normale ontwikkeling, die daer als gevolg van technischen vooruitgang aanwezig had moeten zijn.

Spiegelen wij ons aan de Engelsche omstandigheden, dan kan er van „zacht spiegelen” geen sprake zijn; dit behoeft nauwelijks betoog. Wat de ondernemers betreft kan de productiviteit, zooals vanzelf spreekt, moeilijk worden gemeten. T.a.v. de productiviteit van den arbeid is dit echter wel het geval en aan haar mogen de volgende beschouwingen worden gewijd.

De arbeidsproductiviteit wordt in de thans gepubliceerde „Eerste Nota over het Nationaal Welvaartsplan”¹⁾ voor 1946 op 80 pCt. van 1938 gesteld, doch dit cijfer is gebaseerd op de spaarzame gegevens, die aan het einde van 1945 ter beschikking stonden. Thans, nu een vollediger inzicht in deze materie is mogelijk geworden, blijkt wel, dat wij ons mogen „verheugen”, indien in 1946 de arbeidsproductiviteit in de industrie gemiddeld de 70 pCt. haalt.

Verwonderlijk is dit niet, indien men nagaat, dat zij na den eersten wereldoorlog in 1919 voor het grootste deel der industriele productie op 75 pCt. stond (1913/14 = 100). De ontredde van ons productie-apparaat en de nawerking van den psychischen druk der bezetting in aanmerking nemend, mag van geluk worden gesproken, dat het niveau nog niet sterker is gezonken.

Niettemin zijn thans de consequenties dezer gedaalde arbeidsproductiviteit aanzienlijk ernstiger dan destijds. Kon toen door het veel grooter aanbod van arbeid de gevolgen der gedaalde productiviteit het hoofd worden geboden, zoodat een productieniveau van 94 pCt. werd bereikt, thans is dit niet meer het geval. In 1946 zal onze productie dan ook veel en veel lager zijn. Bovendien kon men zich in 1919 en volgende jaren door de ruimere deviezenpositie permitteeren de lacunes in de eigen productie aan te vullen door aankopen buitenslands, wat thans op den duur evenmin mogelijk is. Gegeven dus het huidig tekort aan arbeidskrachten en de deviezenschaarschte, kan ruwweg worden gesteld, dat onze productiemogelijkheid recht evenredig met de arbeidsproductiviteit zal verlopen. Stijgt deze zeer snel tot het peil van 1938, dan zal ook de productiemogelijkheid dit niveau weer kunnen bereiken. Hier dringt zich echter de vraag op, in hoeverre een snel herstel inderdaad mag worden verwacht. Want al is het nog mogelijk voor den tijd van één jaar den buikriem met 20 à 30 pCt. in te korten, voor een langere periode zou dit een soort „Verelendung” voor onze bevolking beteekenen, waarvan de sociale consequenties niet te overzien zijn. In tegenstelling tot een veel gehoorde opvatting, dat deze inzinking in de arbeidsproductiviteit slechts een tijdelijk karakter zal dragen, moet worden vastgesteld, dat de kans uitermate groot is, dat

het hier een sleepende ziekte betreft, die alle redenen tot pessimisme geeft. Het herstel na 1914 tot 1918 trad eerst uiterst langzaam in, zoo zelfs, dat pas in 1924 (dus 6 jaar na den vrede) het peil van 1913/14 werd herwonnen. Dit ondanks het feit, dat de technische vooruitgang en de verkorting van den arbeidsduur het hunne tot deze verhooging hadden bijgedragen. Enkele cijfers ontleend aan het onderzoek van Ir. v. d. Schalk mogen dit nader illustreren: (zie grafiek I op blz. 504)

Verloop arbeidsproductiviteit, productie-omvang en aantal arbeiders in 12 bedrijfstakken¹⁾. (1915—1925; 1913/14 = 100).

Jaar	Arbeidsproductiviteit (per man-uur)	Productievolumen	Aantal arbeiders (in man-jaren)
1	2	3	4
1913—'14	100	100	100
1915	97	103	98
1916	72	91	112
1917	55	72	111
1918	59	69	96
1919	75	89	116
1920	81	112	139
1921	85	111	138
1922	81	100	124
1923	93	97	111
1924	100	106	125
1925	113	125	132

¹⁾ De gegevens zijn ontleend aan het onderzoek van Ir. van der Schalk („Een analyse der arbeidsproductiviteit in Nederland”, 1938, „N.E.I.” Publ. No. 24). De arbeidsproductiviteit en het productievolume zijn berekend als gewogen gemiddelden voor een aantal onderdeelen der metaalnijverheid uit eenvoudige productie (gewicht: 53), scheepsvervoer (17), mijnindustrie (7), beetwortelsuikerfabrieken (4), cacao- en chocoladefabrieken (3), bierbrouwerijen (3), branderijen e.a. (2), aardappelmeeifabrieken (2), blikfabrieken (2). Als gewichten zijn de gemiddelden der aantallen arbeiders in de jaren 1908 en 1929 gebezigd. De aantallen arbeiders (kolom 4) zijn daarentegen gevonden uit een directe sommeerung van het aantal man-jaren (en zijn dus niet gewogen), zoodat zij een beeld geven van het arbeidspotentieel, waarover de industrie destijds beschikte. Daar tevens de arbeidsduur in deze periode werd verkort, laat de arbeidsproductiviteit per man-uur zich echter niet door een eenvoudige deeling van kolom (4) op kolom (3) afleiden.

Factoren, die de arbeidsproductiviteit drukken.

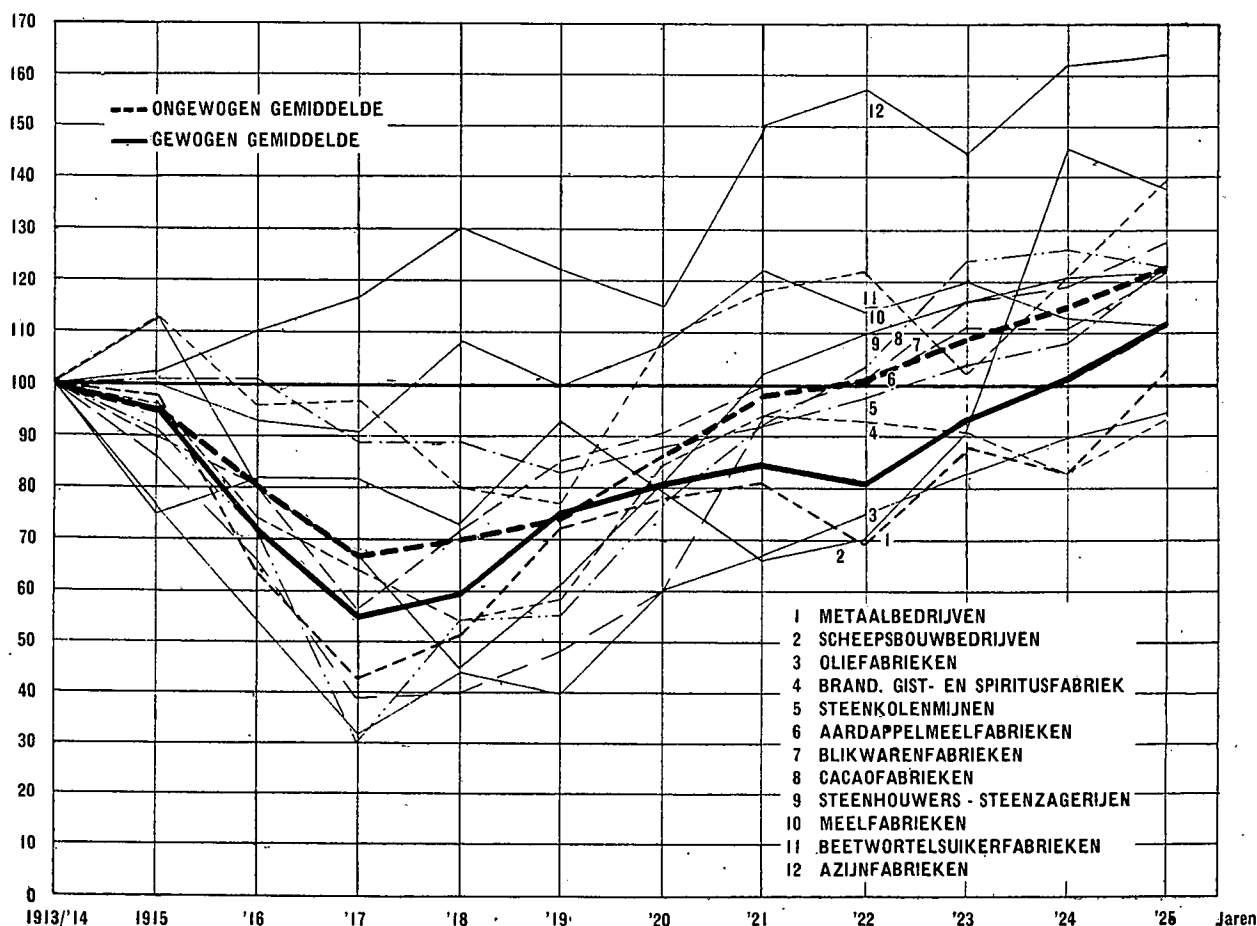
Volmondig zij toegegeven, dat de situatie van thans niet onmiddellijk met die van 1914/18 vergelijkbaar is. Doch een vergelijking levert gunstiger voorwaarden tot herstel na 1918 op, dan voor het huidig oogenblik. In beide gevallen bestond sociale frictie en het is mogelijk, dat deze nu geringer is. Maar daartegenover staat, dat het productie-apparaat thans in aanzienlijk slechter conditie verkeert, dat de voedselsituatie vooreerst nog lang niet is, zooals zij moest zijn, en tenslotte, dat de psychische instelling van den arbeider, die vijf jaren lang op sabotage is gespitst geweest, thans een grooter metamorphose heeft door te maken.

Als sluitstuk dezer bijzondere moeilijkheden komt nog, dat de koopkracht van het nominale loon, in vergelijking met destijds, wel zeer gering is geworden. Dit klemt speciaal voor het additioneële loon, door een extra krachtsinspanning verkregen, dat buiten de goederen van het distributiepakkett een sterk verminderde aanwendingsmogelijkheid bezit. Er is dus alle redenen om te veronderstellen, dat het volledig herstel der arbeidsproductiviteit thans eveneens tenminste 6 jaar op zich zal laten wachten, zoodat het eventueel eerst omtrent 1952 tegemoet gezien kan worden.

Doch laten wij deze pessimistische gevolgtrekking voor wat zij is, nl. een in feite oppervlakkige analogie, dan leert het verloop na 1918 één feit van bijzonder gewicht, en wel dit, dat in het algemeen van een spontaan of automatisch herstel der arbeidsproductiviteit niets, maar dan ook in het geheel niets, mag worden verwacht. Hieruit volgt wederom een belangrijke conclusie: wil er spoedig een verhooging onzer productiviteit mogelijk zijn, dan dient er *doelbewust* te worden ingegrepen. Aangezien dit ingrijpen, zoowel bij de werkgevers als bij de werknemers, in hoofdzaak veranderingen van psychologischen aard

¹⁾ Vgl. „Nationaal Welvaartsplan 1946”, speciaal nummer der „E.-S.B.” van 24 Juli 1946.

GRAFIEK I. Verloop arbeidsproductiviteit in 12 bedrijfstakken (1913—1925).

vraagt — veranderingen, die veel tijd vergen, willen zij dan al tot stand komen —, dan is het tevens zaak, dat *zoo spoedig mogelijk* wordt ingegrepen. Anders is ook in een betrekkelijk verwijderde toekomst nog geen resultaat te verwachten.

Is het daarom aannemelijk, dat het vrije spel der economische krachten zelf geen herleving op korten termijn teweeg zal brengen, dan zijn er onmiddellijk een tweetal vragen:

ten eerste: waar liggen de zwakke plekken in ons economisch bestel, die een spoedig herstel in den weg staan, en op welke kritische punten dient daar te worden ingegrepen?

ten tweede: op welke wijze moet dit plaatsvinden en door welke instanties moet dit worden georganiseerd?

Van deze vragen is de eerste verreweg de belangrijkste en haar beantwoording impliceert reeds het antwoord op de tweede vraag. Het volgende zal zich daarom tot de eerste vraag beperken.

Per definitie wordt de arbeidsproductiviteit bepaald door de hoeveelheid product, die de arbeider per tijds-eenheid produceert. Aansprakelijk voor deze hoeveelheid zijn dus allereerst het fysisch vermogen en de werklust van den arbeider. Daarnaast echter evenzeer de technische outillage en de hoeveelheid grondstoffen en hulpmiddelen, die de ondernemer den arbeider ter beschikking stelt. Deze laatste factoren zijn a.h.w. van objectief karakter. Doch evenzeer gaan er van de personeelspolitiek der onderneming uitermate belangrijke subjectieve invloeden uit, die den werklust van haar personeel beheerschen. Naast elkaar, in dezelfde plaats, vindt men ondernemingen, die — onder dezelfde objectieve omstandigheden werkend — verschillen tot 40 pCt. in de arbeidsproductiviteit vertoonen.

Staat men nu tegenover de objectieve factoren, als slechte c.q. onregelmatige grondstoffenaanvoer, in het ongereede geraakte apparaatuur en energiegebrek, grooten-

deels machteloos, t.o.v. de subjectieve factoren is dit geenszins het geval. En hierin dient met den meesten spoed te worden voorzien, want hier was het ook, dat na 1919 de kiemen van de sleepende ziekte lagen, die gedurende zes jaren de arbeidsproductiviteit ver onder haar normale niveau drukte.

Psychologische actie tot herstel.

De aangrijpingspunten voor een actie tot herstel der arbeidsproductiviteit volgen reeds uit het bovenstaande. Voorzover de onderneming den arbeidslust kan beïnvloeden, moet zij dit doen met alle middelen, die haar ten dienste staan. Zij moet leeren inzien, dat slechts dan een redelijke inspanning der arbeiders mag worden verwacht, indien een werkelijk breede vertrouwensbasis aanwezig is. Vele ondernemers behoeven hier nog voorlichting, t.a.v. de inrichting c.q. de herziening van hun personeelsafdeeling, t.a.v. de eischen, waaraan de loonregeling en werkclassificatie moeten voldoen, etc.

Den arbeiders moet het besef worden gegeven, dat zij als de onmiddellijke producenten slechts dan een spoedige voorziening in de meest directe nooden van henzelf en hun gezin kunnen verwachten, indien met inspanning van alle krachten wordt gewerkt. Een algemeene propaganda-actie, zooals voorgesteld door den heer v. d. Kieft in „Organisatie en Efficiency”²⁾, met een sympathieke slogan van „tastbaren” inhoud als „in twee jaar er boven op”, zou hier zeer veel kunnen bereiken. Voorwaarde daarbij is, zooals vanzelf spreekt, dat er rekening worde gehouden met de mentaliteit der arbeiders, waartoe men zich telkenmale wendt en dat dit geschiedt door instanties, die volledig het vertrouwen genieten der betrokken arbeiders. De kans is anders groot, dat de uitwerking nihil of zelfs negatief zal zijn.

²⁾ Februari van dit jaar.

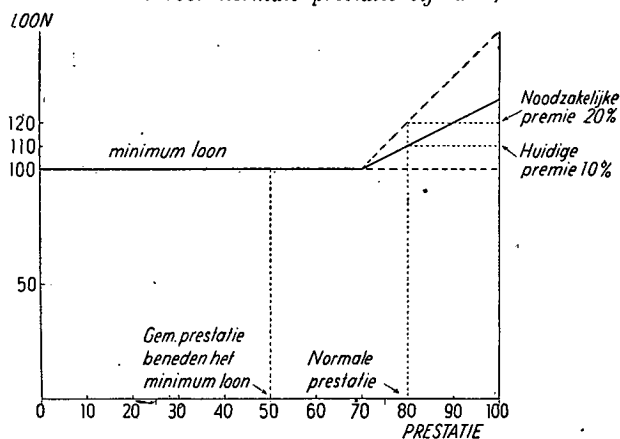
Doch waarborgt een dergelijke actie een direct resultaat van noemenswaardigen omvang? Kan men in de huidige situatie een stijging van de arbeidsproductiviteit verwachten door een appel zuiver en alleen op dengemeenschapszin van den arbeider, door een vage belofte van een ruimer reëel inkomen, dat zich mogelijk in een verwijderde toekomst zal manifesteren? M.i. is een dergelijke hoop zoo niet geheel dan toch grootendeels ongegrond. Onvoldoende wordt rekening gehouden met het feit, dat het hemd nader is dan de rok, dat daarom een krachtige inspanning ten dienste der gemeenschap ook een hooger belooning van die extra inspanning vraagt; dat het heden zwaarder weegt dan de toekomst en dat daarom voor een harder werken in het heden ook een tastbaar resultaat in het heden wordt vereischt.

Dit neemt niet weg, dat de eisch van het „werk harder” eener eventueele propaganda-actie door middel van film, radio en tijdschrift mag en ook moet worden gesteld. Doch het ware onjuist den arbeiders het niet gehoor geven aan deze leuze euvel te duiden, indien niet tevens aan dit harder werken een onmiddellijk en concreet voordeel wordt verbonden. Nakoming te vergen van eischen, die de moreele draagkracht verre te boven gaan, is immers een grove onbillijkheid, ook al zijn zij in principe juist en gerechtvaardigd. Evenmin mag uit het oog worden verloren, dat deze eischen voor de arbeiders veel zwaarder zijn, dan de eisch, dat de prijs- en deviezenvoorschriften niet mogen worden overtreden. Bij dit laatste gaat het er immers alleen om, in bepaalde situaties een incorrecte handeling achterwege te laten, d.w.z. iets niet te doen. De eisch, die aan de arbeiders wordt gesteld, impliceert daarentegen een positieve instelling: elken dag, acht uren lang, iedere seconde ten volle zijn plicht te vervullen. Men ga bij zich zelf te rade, wat van de twee het moeilijkst zal vallen.

Directe actie: verhooging der premie-loonen.

Een bijzondere prestatiebelooning als aanvulling op een psychologische en in hoofdzaak ook immaterieel gerichte actie is hier klaarblijkelijk een onontkoombare noodzakelijkheid. Dit klempt speciaal, omdat het huidige systeem van prestatiebelooning in feite geen extra belooning voor een verhoogde inspanning meer geeft. Het minimumloon van een arbeider, zij het, dat het al dan niet gegarandeerd is, is in de practijk voldoende ter verkrijging van de goederen van het distributiepakket³⁾. De tariefloonen zijn in het algemeen zóó geregeld, dat dit minimumloon ten hoogste met 15 à 25 pCt. kan worden overschreden, waarbij veilig kan worden aangenomen, dat een toeslag van 5 à 10 pCt. boven dit minimum de belooning vormt voor een normale prestatie.

GRAFIEK II.
Premie voor normale prestatie bij tariefloon.

³⁾ Hiermede is niet gezegd, dat de minimumloonen in alle gevallen toereikend zijn om de kosten van het zgn. minimumbudget te dekken. Het minimumbudget omvat nl. vele kosten, die niet onder de distributie vallen.

In grafiek II, die een bij benadering representatief beeld der bestaande verhoudingen geeft, is aangenomen, dat de normale prestatie ongeveer 80 pCt. van de maximale zal belopen. Correspondeert het minimumloon nu met 70 pCt. der maximale prestatie, dan ontvangt de arbeider, indien het hoogste tarief 25 pCt. boven het minimumloon ligt, dus een „premie” van iets minder dan 10 pCt. Het beeld van grafiek 2 is ongetwijfeld gestyleerd, doch, mutatis mutandis, behoudt haar strekking geldigheid voor het overgrote deel der bestaande loonregelingen. In normale tijden vormt een toeslag van 10 pCt. een voldoende prikkel om de arbeidsproductiviteit tot dit normale niveau op te voeren. Thans is dit niet meer het geval, omdat deze toeslag, die moet worden aangewend buiten de goederen van het distributiepakket, slechts een zeer geringe koopkracht heeft en daardoor een te kleine verhooging van het reële inkomen beteekent. Er is dus geen loon naar werken meer. Aanleiding om de prestatie boven die, correspondeerend met het minimumloon, op te voeren, bestaat er dientengevolge al evenmin en de sanctie, die vroeger op een veel lagere prestatie dan deze stond, nl. het ontslag, is door de arbeidsschaarschte onmogelijk geworden. Dit heeft als consequentie, dat, indien het minimumloon correspondeert met bijv. 70 pCt. der maximale prestatie, de arbeider thans zonder enig bezwaar zijn prestatie op 50 pCt. kan stellen, terwijl de werkgever daar nolens volens genoegen mee moet nemen. Hierdoor wordt per eenheid product veel te veel arbeidstijd gevraagd, de arbeidsschaarschte blijft bestaan en uitbreiding der productie wordt daardoor onmogelijk.

Het is dus zaak, dat de premiebelooning aanzienlijk wordt opgevoerd, waarbij gedacht kan worden aan de spreiding der tariefloonen tot 50 à 60 pCt. boven het minimumloon. Op een normale prestatie komt in dat geval een premie van ca. 20 pCt. te staan. En een toeneming van 20 pCt. van het nominale inkomen wordt wel degelijk gevoeld, zelfs onder de huidige omstandigheden; dit in tegenstelling tot een accres van slechts 10 pCt.

Het betreft hier de eenvoudige psychologische omstandigheid, dat er een zekere waarnemingsdrempel moet worden overschreden, wil er een reactie intreden en deze drempel ligt thans hooger dan vroeger, in verband met het lage grensnut van het additioneele nominale loon. Wordt daarom een premie van 20 pCt. op de normale prestatie inderdaad doorgevoerd, dan wordt deze drempel wel overschreden en dan zal de productie van vele arbeiders, die thans ver onder het minimum blijven, van bijv. 50 pCt. tot bijv. 80 pCt. kunnen worden opgevoerd. Tegenover deze loonsverhoging van 20 pCt. staat dan een productiestijging voor deze arbeiders van 60 pCt. Voor een deel der arbeiders, die thans reeds een vrijwel normale prestatie leveren, zal dit productiviteitsaccres geringer zijn, doch men mag aannemen, dat de toeneming der productiviteit groter zal zijn dan de loonstijging, daar het verloop nog steeds sterk degressief t.o.v. de prestatie blijft.

Eventueele bezwaren.

Tegen deze „materialistische” oplossing van het vraagstuk kunnen verschillende bezwaren worden ingebracht:

I. Zij zou inflatoir kunnen werken. Dit is ten eenenmale onjuist, omdat de loonstijging nauw aan de productieverhoging blijft gekoppeld. Hooger loon wordt alleen maar dan gegeven, indien meer goederen worden geproduceerd. In principe is dus inflatie door deze oorzaak uitgesloten. Zij is wel mogelijk gedurende den korten tijd, dat de goederen in bewerking zijn, doch dit bezwaar moet genomen worden en het zal niet groot noch van langen duur zijn.

II. Den arbeiders staan voor dit loonaccres geen goederen ter beschikking. Het zal daarom geen effect hebben. Dit is niet realistisch; met een 20 pCt. loonaccres kan de arbeider ook op dit oogenblik zich allerhande zaken verschaffen, die, hoewel niet strikt noodzakelijk of van puri-

teensch standpunt „nuttig”, toch in zijn behoefte naar luxe of schijnluxe kunnen voorzien. Bovendien heeft de arbeider er recht op om met zijn gezin na vijf sombere oorlogsjaren eens de niet strikt noodzakelijke „bloemetjes langs den weg” te plukken. Zijn arbeidsvreugde zal dit ten goede komen. Bovendien zal dit extra geld, ook al dient het voor irrationele zaken, zijn gevoel van eigenwaarde door een bijzondere prestatie versterken en het respect van zijn gezin voor hem verhoogen, juist omdat hij het heeft verworven. Dit zal als zelfstandige factor zijn arbeidslust verhoogen. Het zijn in deze niet steeds verstandelijke motieven, die den doorslag geven.

III. *De arbeiders voelen zelf niets voor een verscherping van het premieloonstelsel.* In de eerste plaats geldt het hier niet een verlaging van de minimumloonen. Van „sweating” is dus geen sprake. Doch er zijn groote groepen arbeiders, die van een te sterk gedifferentieerd stukloon afkeerig zijn. Immers, niet alleen de goede wil, doch ook het fysisch en psychisch vermogen bepaalt de prestatie. Van dit standpunt gezien, zou daarom voor alle arbeiders, die hetzelfde werk doen, een gelijk loon moeten gelden. Waar deze niet onbillijke eisch mocht worden gesteld, kan desondanks een stimulans worden gegeven door het toekennen van team-premies voor kleinere groepen arbeiders, die in nauw verband samenwerken. Vele andere oplossingen zijn hier mogelijk; de hoofdzaak is slechts, dat de arbeider, zoo hij zijn productiviteit heeft opgevoerd, daarvan zelf onmiddellijk de vruchten ziet. Op welke wijze dit geschiedt, is een technische bijkomstigheid, die in vele gevallen in samenwerking met arbeidspsychologen en efficiency-engineers zal moeten worden opgelost. Wil deze regeling succes hebben en wil zij tevens bijdragen tot vergroting van het vertrouwen der arbeiders in de onderneming, dan dient, het spreekt vanzelf, de bedrijfskern een groot aandeel in haar totstandkoming te hebben. De kans is anders groot, dat het nieuwe, door experts opgestelde, verscherpte tarief als „unfair” zal worden aangemerkt.

IV. *Vele ondernemers zullen de verhoogde minimum-tarieven als lokloonen bezigen* en haar, ongeacht de prestatiehoogte, toekennen. Waarschijnlijk zal dit het grootste struikelblok vormen. Tot elken prijs moet daarin worden voorzien. Hier ligt daarom één der vruchtbaarste terreinen voor de psychologische propaganda bij den ondernemer. Het besef moet worden verstevigd, dat het „catch as catch can”, dat tijdens de bezetting in hoog aanzien kwam te staan, thans geen bestaansreden meer heeft; dat het veel voordeeler is, zich aan de spelregels van goed fatsoen te houden. Het eigen bedrijf immers zal zich — indien het met haar productiviteit ten achter blijft — op den duur niet kunnen handhaven. Zoodra er weer een zweem van concurrentie merkbaar wordt, zal een te lage productiviteit de nekslag voor de onderneming zijn, omdat een omschakeling op een hooger productiviteitsniveau niet in een handomdraai kan worden bereikt. Het bedrijf, dat thans zwarte loonen betaalt en daardoor haar productiviteit kunstmatig drukt, wordt dan het kind van de rekening. Bovendien is het niet uitgesloten, dat met een doeltreffender controle op loonen en prijzen bestaande misstanden met succes kunnen worden tegengegaan.

Conclusie.

Het bovenstaande aperçu is verre van volledig. Slechts enkele der belangrijkste aspecten zijn naar voren gehaald. Deze resumeerend, kan worden geconcludeerd, dat zoowel het verdwijnen van de „carrot” als van de „stick” voor een groot deel verantwoordelijk is voor het deplorabele niveau onzer arbeidsproductiviteit. Een verbetering op korten termijn kan niet worden verwacht. Wat den factor „arbeid” betreft, kan ongetwijfeld veel worden bereikt door een juiste propaganda, die een beroep doet op het gemeenschapsgevoel van den arbeider. Doch laat de „carrot” niet ontbreken. Zeker, de „human donkey” is vatbaar voor schoone woorden, maar de omschakeling

eener bestaande mentaliteit vergt veel tijd en zoo de stok ontbreekt zijn resultaten pas te verwachten op den langen duur. Doch om met Keynes te spreken: „In the long run, we are all dead”.

Dr. P. J. VERDOORN.

„BEZUINIGING” OP OVERHEIDSUITGAVEN.

Blijkens de „Eerste Nota over het Nationaal Welvaartsplan 1946” van het Centraal Planbureau i.o. is het overheids- en semi-overheidspersoneel toegenomen van 242.000 personen in 1938 tot 470.000 personen in 1946. Dit wil zeggen, dat, terwijl in 1938 rond 7 pCt. van de totale beroepsbevolking in overheidsdienst was, dit thans 12,6 pCt. bedraagt. Wanneer we de uitgaven voor oorlog en marine, welke ongeveer 7 maal zoo hoog zijn als in 1938, buiten beschouwing laten, en rekening houden met een salarisstijging van ongeveer 50 pCt. en een prijsstijging van verschillende andere factoren, dan blijken de totale overheidsuitgaven ongeveer overeenkomstig de personeels-toeneming gestegen te zijn.

Men is het er in het algemeen wel over eens, dat deze uitgaven veel te hoog zijn en zoo spoedig mogelijk verlaagd moeten worden. Een van de richtlijnen, waarop het regeeringsbeleid zal worden gebouwd, luidt dan ook: „Op de overheidsuitgaven moet zooveel mogelijk worden bezuinigd” (Conclusie 12, blz. 49). En bij de globale raming van de ontwikkeling van het welvaartsniveau in de volgende jaren is o.a. uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

(3) Het burgerlijk overheidspersoneel zal in 1947 en 1948 met 8, resp. 6 pCt. dalen en daarna gelijk blijven.

(4) De materiele uitgaven van de Overheid, uitgezonderd die voor het militaire apparaat, zullen in 1947 met 5 pCt. en in 1948 met 3 pCt. dalen en daarna gelijk blijven.

Het feit, dat wij na dezen oorlog een overheidsapparaat hebben, dat in omvang de grenzen van wat economisch verantwoord is verre overschrijdt, is geen bijzonderheid. Het doet zich in vrijwel alle landen op het oogenblik in meerdere of mindere mate voor. Het is zelfs niets nieuws, ook niet voor ons land. Wij kenden het na de bevrijding van de Napoleontische overheersching en zelfs na den eersten wereldoorlog, waarin Nederland niet betrokken was. Iedere periode van maatschappelijke ontreding, economisch verval en sociale ontwrichting, welke meestal op een oorlog volgt, wordt gekenmerkt door een sterke uitbreiding van het overheidsapparaat, door middel waarvan getracht wordt de ruineuze gevolgen voor de gemeenschapshuishouding zoo snel mogelijk op te heffen. En naarmate dan het herstel voortschrijdt, ontstaat het streven om het gegroeide overheidsapparaat op zijn doelmatigheid te toetsen en geleidelijk in te krimpen.

„Bezuinigen”: *alleen financieel gezien.*

Dat dit in eerste instantie een organisatievraagstuk is, werd over het algemeen wel ingezien. Zoo kreeg de staatscommissie, welke op 1 Augustus 1818 bij K.B. werd ingesteld, o.a. tot opdracht, voorstellen te doen omtrent de reorganisatie van de departementen van algemeen bestuur. En ook de Centrale Reorganisatiecommissie, welke bij K.B. van 20 December 1920 werd ingesteld, kreeg ongeveer een soortgelijke opdracht. De voornaamste moeilijkheid, welke zich echter bij de reorganisaties van het bestuursapparaat altijd heeft voorgedaan, is, dat men geen eenheid heeft kunnen vinden, waarin de doelmatigheid van de verschillende samenstellende onderdelen vergelijkbaar kon worden uitgedrukt. Door daarvoor een bepaald geldbedrag te nemen, onttaarde het streven in een, dikwijls onvoldoende gemotiveerden, drang naar verlaging der uitgaven onder het motto „bezuiniging”. Dit bleek reeds duidelijk, toen de reorganisatiecommissie, welke op 29 September 1925 zelf „gereorganiseerd” was, op 22 Juni 1929 werd opgevolgd door de bezuinigings-

commissie. Doch het kwam vooral duidelijk tot uiting in de conclusie van de Staatscommissie voor de Verlaging van de Staatsuitgaven (Commissie Welter), welke op blz. 54 van het in 1933 uitgebrachte zeer uitvoerige rapport voorkomt:

„Houdt men het oog gericht op het zeer ongunstige financiële perspectief, zooals dat hiervoor is afgeteekend, dan is het, naar het oordeel der commissie, niet aan twijfel onderhevig, dat een krachtige inperking van de werkzaamheden van de Overheid op schier elk gebied door den nood der tijden onafwijsbaar zal worden opgelegd. Veel van wat onder gunstiger omstandigheden nuttig en wenschelijk scheen, zal moeten worden nagelaten en het gansche overheidsapparaat zal moeten worden ingesteld op een uitgavenniveau, dat belangrijk lager is dan dat, waaraan men de laatste jaren gewend is geraakt”.

De hartstochtelijke bezuinigingswoede van de dertiger jaren heeft ons economisch leven, dat juist toen de hulp van een Overheid zoo dringend noodig had om de gevolgen van de wereldcrisis te boven te komen, meer kwaad dan goed gedaan. Doch ook voor het overheidsapparaat zelf is dit zeer nadeelig geweest, omdat het daardoor niet de gelegenheid kreeg de vele en belangrijke organisatorische verbeteringen op het gebied van het administratieve beheer, welke vooral in die jaren in het bedrijfsleven werden ontwikkeld, toe te passen. De bezuinigingsinspecties, welke belast waren met de controle op de organisatie van de onderdelen van het overheidsapparaat, hadden in de eerste plaats tot taak steeds te zoeken naar een mogelijke verlaging van die uitgaven, welke, zonder de belangen van de gemeenschap al te zeer te schaden, konden worden nagelaten. Wel kon in enkele gevallen mede een verbetering van de efficiency (van een onderdeel verkregen worden, doch nooit kon hier doelbewust naar worden gestreefd. Bovendien stuitte het invoeren van nieuwe organisatie-methoden meestal af op het conservatisme, waardoor het bestuursapparaat werd gekenmerkt en waarvan het eenige voordeel was gelegen in de betrekkelijk groote routine van lagere functionarissen.

Men mocht wel verwachten, dat het als gevolg van den oorlog enorm gegroeide overheidsapparaat spoedig aanleiding tot opmerkingen zou geven. Doch daarnaast mocht men hopen, dat de ervaringen in het verleden aanleiding zouden zijn, dat bij de komende inkrimping door *deskundigen* in de eerste plaats gelet zou worden op een doelmatige organisatie en samenhang tusschen de verschillende onderdelen. Daarom was het verheugend, dat reeds in de Nota betreffende den Toestand van 's Rijks Financien, welke in December vorig jaar bij de Tweede Kamer werd ingediend, gezegd werd:

„Om een zoo efficiënt mogelijke besteding der overheids-gelden te waarborgen, worden thesaurier-inspecteurs opgeleid, die aan de verschillende Ministeries zullen worden gedetacheerd en den minister van Financien van voorlichting zullen dienen”.

In het begin van dit artikel werd er reeds op gewezen, dat het probleem van de overheidsuitgaven voornamelijk een personeelsvraagstuk is. Een zoo „efficiënt mogelijke” besteding der overheids-gelden wordt evenwel niet gewaarborgd door een eenvoudige inkrimping van het overheids-personeel. Dat het een organisatievraagstuk van de eerste orde is, wordt in genoemde Nota reeds ten volle erkend: „Met het oog op de sterk gestegen personeelsuitgaven is ook een op de hoogste efficiency gerichte reorganisatie van alle personeelsformaties ter hand genomen”.

Men mocht dus aannemen, dat het kortzichtige bezuinigingsstreven had plaats gemaakt voor een beter inzicht, dat gekenmerkt zou worden door een gecoördineerd streven naar het bereiken van een zoo hoog mogelijken graad van efficiency bij alle overheidsdiensten. Zoodat ook in de organisatie van het overheidsapparaat de groote achterstand, welke daarin gedurende de laatste 25 jaar was ontstaan, ingehaald zou kunnen worden.

„Bezuinigen”: *rationeel-organisatorisch.*

Doch dan komt een half jaar later de Nota van het Centraal Planbureau, waarin de richtlijnen voor het te volgen regeeringsbeleid zijn vastgelegd. En niet alleen komt daarin opnieuw de gewraakte uitdrukking „bezuiniging op de overheidsuitgaven” tevoorschijn, doch tevens wordt reeds de mate van die bezuiniging aangegeven. Namelijk op het personeel 8 pCt. in 1947 en 6 pCt. in 1948 en daarna niet meer. Men vraagt zich dan echter onmiddellijk af: wat komt er terecht van het beloofde streven naar efficiency? Want hiermee zijn de genoemde cijfers toch niet te rijmen. De resultaten van reorganisatie-arbeid komen eerst na langdurige voorstudie en voorbereiding tot uiting en men zou eerder verwachten, dat de verhouding omgekeerd zou liggen. Doch zeker is, dat ook na 1948 door betere organisatie-methoden en hulpmiddelen nog belangrijke verbeteringen in het overheidsapparaat aan te brengen zullen zijn, welke hun uitdrukking zouden vinden in een verdere afvloeiing van personeel, hetgeen, gezien den vooroorlogsch omvang van het apparaat, zeker nog geen overbodige maatregel zou zijn. Zooals de zaak echter thans aangekondigd wordt, lijkt de vrees gewettigd, dat opnieuw met het „domme roede potlood” bezuinigd zal worden.

Dat het overheidsapparaat weer tot op het vooroorlogsch niveau ingekrompen zou kunnen worden, zal wel niemand verwachten. Doordat de Overheid met name richting zal geven aan het economisch handelen, is haar taak een veel uitgebreidere dan voorheen en hiervoor zal zelfs bij een betere organisatie wel een grooter apparaat noodzakelijk zijn. Doch wie kan zeggen, hoe groot dit apparaat precies moet zijn, wanneer niet eerst nauwkeurig is vastgesteld, welke die taak nu eigenlijk zal zijn en hoe deze uitgevoerd zal moeten worden?

Organisatiekundigen zijn het er reeds lang over eens, dat de methoden en principes van de zogenaamde Wetenschappelijke Bedrijfsorganisatie, in het bijzonder de principes der structureele organisatie, door de plaatselijke en centrale Overheid toegepast kunnen worden. In „E.-S. B.” van 1 Mei 1946¹⁾ heeft de heer Groot reeds het denkbeeld ontwikkeld, om bij de overheidsorganen een variabele budgetteering in te voeren, teneinde daarmede de efficiency van ieder onderdeel te kunnen controleren. Het invoeren van variabele taakstellende budgetten bij overheidsorganen behoort zeker tot het rijk der mogelijkheden, doch voorloopig zou dit bij de meeste diensten nog weinig zin hebben. Door de groote mate van verbodsel, waardoor het overheidsapparaat nog gekenmerkt wordt, hebben vele organen en diensten geen vastomlijnde taak. Een onderlinge werkverdeling is dikwijls niet gemaakt en het komt herhaaldelijk voor, dat verschillende diensten zich op precies hetzelfde terrein bewegen. Een variabele budgetcontrole zou kunnen uitwijzen, dat ieder dier diensten zeer efficiënt werkte, terwijl zij toch voor een deel althans overbodig zouden zijn.

Daarom zal in de eerste plaats de organisatie van het overheidsapparaat in al zijn geledingen aan een grondige studie onderworpen moeten worden, welke o.a. de volgende punten zou moeten omvatten:

1. Vaststelling en duidelijke en uitvoerige omschrijving van de taak.
2. Splitsing der taak in homogene deeltaken, welke door afzonderlijke instanties of afdelingen kunnen worden verricht.
3. Vaststelling van het functionele en hiërarchisch-organisatorische verband, dat tusschen deze instanties en afdelingen moet worden gelegd, benevens het vastleggen van de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van iedere deeltaak.
4. Berekening van het voor de uitvoering van iedere deeltaak benodigde aantal personen.

¹⁾ „Efficiency-controle op het overheidsbeheer”, door Drs. A. M. Groot in „E.-S.B.” van 1 Mei 1946, blz. 278.

5. Het vaststellen van de wijze van arbeidsverdeling en samenwerking tusschen de personen en functionarissen binnen iedere zelfstandige organisatorische eenheid.

6. Het opstellen van een werkprogramma voor de uitvoering van iedere deeltaak.

7. Het geven van werkinstructies aan de met de uitvoering van een zelfstandig onderdeel van de deeltaak belaste personen of functionarissen.

8. Organisatie van de berichtgeving, door middel waarvan de uitvoering moet worden gecontroleerd.

Op deze wijze kan dan worden opgeruimd, wat overbodig is en voor de controle op de efficiency van de blijvende organen kan dan gebruik worden gemaakt van taakstellende budgetten, waarmee tevens de doelmatige besteding van de overheidsmiddelen wordt gecontroleerd.

Dat de inkrimping van het overheidsapparaat op een dergelijke systematische en wetenschappelijk en economisch verantwoorde wijze ter hand zal worden genomen, is helaas niet uit de eerste Nota over het Welvaartsplan op te maken. Wellicht zal de Derde Nota, waarin het Plan nader wordt uitgewerkt, meer licht op dit uiterst belangrijke punt werpen.

H. J. GROENEVELT.

HET K.B. A 1, IN HET BIJZONDER IN HET VEREENIGD KONINKRIJK.

Het is even typeerend voor Nederland's vooroorlogsch rijkdom als voor onze op behoud gerichte buitenlandse politiek, dat het eerste Koninklijk besluit, door de Regeering „en exil” uitgevaardigd, een maatregel was, welke het vermogen van Nederlandsche ingezetenen — voorzover dit buiten het onmiddellijke bereik van den vijand lag — voor diens greep moest beveiligen. In wezen is dit Koninklijk besluit van conservatoir karakter. In vorm is het een onteigeningsmaatregel, zij het van fiduciairen aard. Voor een normale onteigening wordt volgens artikel 152 van de Grondwet een wet vereischt, en hoewel men de onder de bijzondere omstandigheden te Londen tot stand gekomen Koninklijke besluiten met wetten op één lijn dient te stellen, is dit K.B. A 1 toch zeker niet in verband te brengen met genoemd Grondwetsartikel. De bedoeling was om in dit geval een trustverhouding te scheppen; deze figuur is echter in het Nederlandsch recht onbekend. Derhalve meende men, door het construeeren van een fiduciairen eigendomsvergang, het eigendomsrecht te kunnen doen uitoefenen door den Staat der Nederlanden tot bewaring van de rechten der voormalige eigenaren. Andere voorbeelden van dezen vorm treden, naar ik meen — het zij een niet-jurist ten goede gehouden, wanneer hij dit met aarzeling schrijft — in het Nederlandsch rechtstelsel niet duidelijk naar voren. Men zou misschien den koper in het geval van verkoop met recht van wederinkoop kunnen vergelijken met den Staat in het K.B. A 1. Zooals straks zal blijken, was een mobilisatie (in den militairen zin des woords) van het bedoelde vermogen, een zuivere confiscatie dus, zij het ook onder belofte van vergoeding te zijner tijd in guldens, praktisch wellicht niet eens mogelijk geweest. Toch valt het te bezien, of, indien de kaarten beter hadden gelegen c.q. de macht van de Regeering grooter was geweest en bovendien de nood meer had gedrongen, in dit geval de Regeering in oorlogstijd zich de verstrekkende bevoegdheden had willen doen geven, welke zij thans na den oorlog door het Deviezenbesluit 1945 heeft moeten nemen.

Object en interpretatie.

Het Koninklijk besluit van 24 Mei 1940 (Staatsblad No. A 1) bepaalt: „Vorderingen... alsmede... aanspraken (toebehoorende aan in het Koninkrijk der Nederlanden gevestigde natuurlijke of rechtspersonen)... voorzover... buiten het Rijk in Europa (realiseerbaar)...

gaan in eigendom over op den Staat der Nederlanden” (art. 1, lid 1). Dit „eigendomsrecht zal alleen worden uitgeoefend tot bewaring van de rechten der voormalige eigenaren” (art. 1, lid 3). Binnen drie maanden, nadat de „tegenwoordige buitengewone omstandigheden, te Onzer beoordeeling, zullen zijn geëindigd” zal teruggave aan de voormalige rechthebbenden plaatsvinden (art. 5, lid 1); echter zal ook vervroegde teruggave kunnen geschieden, mits „wordt aangetoond, dat middellijke of onmiddellijke besteding dezer vorderingen en aanspraken ten behoeve van den vijand is uitgesloten” (art. 5, lid 2).

De ratio van het bovenstaande vindt men in de considerans: (voorkomen moet worden, dat) „...bezittingen... en vorderingen... worden aangewend op een wijze, welke geacht moet worden strijdig te zijn met de belangen des lands en der ingezetenen...”.

Op welke objecten het K.B. van toepassing is, zal moeten blijken uit den in dit opzicht waarlijk breedsprakigen tekst. Ondanks de uitvoerige omschrijving moet men toch naar een teleologische interpretatie grijpen om te zien, welke „aanspraken en vorderingen” onder het K.B. moeten worden geacht te vallen. Criterium is „voorzover” buiten het Rijk in Europa realiseerbaar. In principe is elke vordering of aanspraak, waar en wanneer zij ook moge worden uitgeoefend, buiten het Rijk in Europa realiseerbaar, behalve wanneer, zooals meestal het geval is, bij den overgang van de rechten op eigendom van onroerend goed en absolute rechten aan zekere formeele vereischten dient te worden voldaan. Het is echter duidelijk, dat de wetgever niet het oog heeft gehad op een vordering, die een Nederlandsch ingezetene bijvoorbeeld op een landgenoot heeft gehad. De realisatie daarvan buiten het Rijk in Europa door overdracht aan een derde zou onder zoo weinig reële voorwaarden zijn geschied, dat zij een aanfluiting van haar omschrijving zou zijn. Men zal de strakke lijn met behulp van de considerans behooren te trekken, hetgeen in principe weinig bevredigend is, maar wel een behoorlijke oplossing geeft. Hieruit blijkt nl., dat men moet zien naar het belang, dat een realisatie voor 's vijands oorlogsvoering kan hebben. Een realisatie van vorderingen enz. in Nederland of in reeds door den vijand bezet gebied was op 15 Mei 1940 voor den vijand zonder betekenis. Vandaar, dat vorderingen en aanspraken in Noorwegen en Denemarken buiten de werking van het K.B. A 1 vallen. Een realisatie in neutrale of non-belligerente staten lag echter zoozeer binnen het terrein van de mogelijkheden, dat daar geldend te maken vorderingen of aanspraken wel onder de werking van het K.B. A 1 vallen. Er is over dit K.B. geen Nederlandsche jurisprudentie en het lijkt weinig waarschijnlijk, dat deze ooit zal komen, maar mocht een rechter zich eens met deze materie bezighouden, dan zou hij zich wel de vraag kunnen stellen, of een vordering of aanspraak, realiseerbaar in op 15 Mei 1940 geallieerd gebied, door het K.B. A 1 wordt beheerscht. Realisatie was aldaar bijv. door de „Trading with the Enemy Act” (1939) en daarop aansluitende regeling practisch reeds onmogelijk. Zoolang het Departement van Justitie inmiddels de ruimere zienswijze kiest, zal dit slechts als onderwerp van een dispuut mogen gelden. Naast de ruimtelijke beperking staat de beperking van tijd. Het K.B. A 1 heeft betrekking op titels, welke bestonden op 15 Mei 1940 of ontstaan zijn gedurende de bezetting des lands. Door het Departement van Justitie wordt aangenomen, dat de vóór 7 Mei 1945 opgekomen vorderingen en aanspraken nog door het K.B. A 1 worden beheerscht. Na dien datum was, zoo wordt onder verwijzing naar de considerans geredeneerd, aanwending ten bate van den vijand — lees: 's vijands oorlogsvoering — niet mogelijk. Een erfenis dus, welke na 7 Mei 1945 is open gevallen in de Vereenigde Staten ten gunste van een ingezetene, valt niet onder het K.B. A 1. Men zal echter wel na 7 Mei 1945 opgekomen accessoria, zooals rente en dividenden, tezamen met de onderliggende voorwerpen

van eigendom formeel geblokkeerd dienen te zien, totdat de hoofdsommen zijn teruggegeven.

In de praktijk vertoonde het K.B. leemten en bovendien was het niet zoo zonneklaar als het wel van een dergelijk staatsstuk mag worden verwacht. De Kroon, welke reeds zonder medewerking van de volksvertegenwoordiging de wetgevende macht uitoefende, was genoodzaakt ook de taak des rechters op zich te nemen. Het merkwaardig „interpretatief” Koninklijk besluit van 7 Mei 1942 (Staatsblad No. C 34) zou dientengevolge „gezezen onzekerheid” (vide considerans) buiten twijfel stellen door onder „vorderingen en aanspraken” mede te verstaan „rechten op en vorderingen tot afgifte” van roerende zaken (art. 1) en door onder het begrip „teruggave” ook „de uitkeering... van de opbrengst van vorderingen en aanspraken... of van hetgeen daarvoor in de plaats is gekomen” (art. 2b) te rekenen. Tevens werd in dit besluit definitief vastgesteld, dat ook „vorderingen en aanspraken”, welke na 15 Mei 1940 zijn ontstaan, onder de werkingswijdte van het Koninklijk besluit A 1 vielen (art. 3).

Dat een zoo haastig opgesteld besluit tekortkomingen vertoont, welke een correctie noodig maakten, zal men den ontwerpers niet mogen verwijten. Men behoort eerder bewondering te hebben voor den moed, waarmee een geslagen, doch niet verslagen. Regeering haar krachten opnieuw in het belang van de achtergebleven Nederlanders wist te gebruiken. Het was een zelfbewust gebaar, een Regeering waardig, die niet uit het land gezet, doch uit het land gegaan was. Deze waardeering behoeft ons niet blind te doen zijn voor de bezwaren, welke rijzen tegen het K.B. A 1, j^o het K.B. C 34.

Men zal toestaan, dat in dit kader en in dit tijdschrift niet nader wordt ingegaan op de juridische mérites en bezwaren, die aan het Koninklijk besluit A 1 verbonden zijn ¹⁾.

Er komt nochtans een vraag naar voren van meer dan academisch belang, waarvan de beantwoording ook voor den niet-jurist haar waarde kan hebben. „Waarom”, zoo zal men vragen, „waarom moest, aangezien eigendoms-overgang een zeer vergaande vorm van zekerstelling is, zulk een maatregel worden getroffen? Had men niet beter kunnen volstaan met de *beschikking* over eigendom en bezit van de toestemming van den Staat afhankelijk te maken en zodoende de rechten kunnen bevriezen?” Het antwoord lijkt voor de hand te liggen: hoe verder de maatregel reikt, des te beter beantwoordt hij aan zijn doel, want het wordt den vijand steeds moeilijker gemaakt, zich aan den eigendom te vergrijpen. Deze repliek valt bezwaarlijk als geheel afdoend te beschouwen. Men zou immers voor de uitvoering van het Koninklijk besluit grootendeels afhankelijk zijn van niet-Nederlandsche rechtsprekende en executieve organen. Deze zouden, zelfs indien zij tot een geallieerde natie behoorden (hetgeen ten aanzien van de Vereenigde Staten, waar wij de meeste belangen hadden, in 1940 niet het geval was), moeilijk kunnen berusten in een onteigening ten bate van de oorlogsvoering zonder raadpleging van ons volk als geheel, of zonder zelfs maar een afzonderlijke kennisgeving aan de rechthebbenden. De eerbied voor den privaateigendom in de Angelsaksische landen is te zeer bekend, dan dat hierop behoeft te worden ingegaan. Dus moest de nadruk gelegd worden op het conservatoir en niet op een confiscatoir karakter van het Koninklijk besluit, gelijk dan ook in den tekst tot uitdrukking is gekomen. Maar als een vregemde rechter het besluit zoo argwanend zou bekijken, ware het dan niet beter geweest om ineens de in het belang van een erkenning zooveel gunstiger constructie van een „bevriezing” te kiezen? Het kan zijn, dat de wetgever

zijn executieve macht heeft overschat; het is evenzeer mogelijk, dat hem door het hoofd speelde, hoe ingenieus een blokkade kan worden omzeild, waarmede hij als goed Nederlander gedurende den eersten wereldoorlog thuis ervaring heeft kunnen opdoen. Hoe het ook zij, het betere bleek inderdaad een vijand van het goede te zijn, want het confiscatoire element in het Besluit heeft een volledige erkenning niet bevorderd, hozeer dit element ook werd verzacht door er den nadruk op te leggen, dat de eigendoms-overgang slechts fiduciair was.

•Dat zelfs ook op eigen terrein de bedoeling van het K.B. niet in vollen omvang werd gezien, moge blijken uit het feit, dat de ministers van Financiën en van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, welke op 24 Mei 1940 in functie waren, weigerden het K.B. mede te onderteekenen, aangezien zij er vóór alles het confiscatoire element in lazen. Hoewel hun opvolgers alsnog geacht wenschten te worden met dit K.B. in te stemmen en de consequenties daarvan wilden trekken, konden zij uit den aard der zaak niet meer de plaats van de eerste onderteekenaars innemen; op deze plaats zouden zij anders met het oog op het belang van ons „A 1”-bezit voor respectievelijk de deviezenpositie en de economische rehabilitatie des lands zeker aanspraak hebben gemaakt.

De toepassing met name i.v.m. de Britsche wetgeving.

De feitelijke beteekenis van het K.B. A 1 dacht men zich aanvankelijk grooter dan zij naderhand ooit is gebleken te zijn. Strikt genomen zou de Regeering als goed huisvader dienen te zorgen voor een aanzienlijk vermogen, dat niet volgens één richtlijn, doch in overeenstemming met de waarschijnlijke bedoeling van tal van eigenaren behoorde te worden beheerd. Het gedefschap voor het vervullen van deze taak moest worden gesmeed, en men vond dit in een combinatie van maatregelen.

Allereerst was de minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart een ieder vóór geweest — de praktijk doet, waar anderen nog denken! — door de door hem opgerichte Britsche Limited Company, de Nederlandsche Scheepvaart- en Handelscommissie, namens de Nederlandsche Regeering te machtigen „to act as Custodian of all ships and cargoes and interests owned by parties in the occupied territory”. Deze Minister was persoonlijk geen mede-onderteekenaar van het eenige dagen later tot stand gekomen K.B. A 1. Hierdoor is verklaarbaar, dat en om historische redenen, en om het feit, dat aanvankelijk (totdat het K.B. C 34 tot stand kwam) onzeker was, of roerende goederen wel onder het K.B. A 1 vielen, een geheel zelfstandig beheer door de N.S.H.C. over deze goederen werd gevoerd, hetgeen aan de deskundige behandeling van schip en lading niet goed zal zijn gekomen. Na de totstandkoming van het K.B. C 34 is het buiten twijfel, dat het beheer, gevoerd door de N.S.H.C., binnen het algemeene raam van het K.B. A 1 plaatsvond.

Bij deze beheersopdracht sloten een aantal afzonderlijke beheers- en/of bestuursopdrachten aan, welke door de Commissiën Rechtsverkeer in Oorlogstijd op grond van het Koninklijk besluit van 7 Juni 1940 (Staatsblad No. A 6) met betrekking tot bijzondere objecten of groepen van vermogensbestanddeelen werden gegeven.

Bovendien ontving H.M. Ambassadeur te Washington een opdracht om alles te doen, wat noodig was, teneinde de behoorlijke werking van het K.B. A 1 binnen het territorium van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika te waarborgen. Daar sloot een soortgelijke opdracht voor de Gouverneurs van Suriname en Curaçao en Hr. Ms. Gezanten te Rio de Janeiro en Ottawa bij aan, met dien verstande, dat de laatstgenoemde niet de bovenvermelde „vervroegde teruggaven” zou doen plaatsvinden. De vaststelling van de algemeene lijn voor de uitvoering van het K.B. A 1 behielden de ministers van Justitie en Overzeesche Gebiedsdeelen zich steeds zelve voor.

Het restant: vorderingen en aanspraken, toebehoorend

¹⁾ De belangstellende lezer zij verwezen naar de artikelen van Mr. W. Chr. de Jager en Mr. C. W. A. Schurmann in den bundel „Nederlandsch. Recht in Oorlogstijd, in Engeland ontstaan en toegepast”, uitgegeven door „The Netherlands Publishing Cy.”, Londen 1945 (244 blz.), resp. blz. 44 en 112 e.v.

aan beleggers en kleinere zaken, welke geen afzonderlijke vertegenwoordiging buiten bezet gebied onderhielden, zou onder het toezicht komen van een beheerder. Naar analogie van den Britschen „Custodian of Enemy Property” stelde men zich voor, dat een niet van een bepaald departement afhankelijke instantie het meest aangewezen was om zuiver voor de belangen van de oorspronkelijke eigenaren op te komen. Toen echter de erkenning van het K.B. A 1 op zich liet wachten, was de beheerder als een koning zonder land. Er werd hem naderhand een taak gegeven in den vorm van de registratie van het A 1-vermogen. Nog later kreeg de Afdeling Beheer van Nederlandsche Eigendommen — welke als afdeling van het Ministerie van Financiën de taak van den, onder de bescheiden levensvoorwaarden niet noodzakelijkerwijs onafhankelijken, beheerder heeft overgenomen — bij de afwikkeling van het K.B. A 1 nog een zekere rol te vervullen; het feitelijke beheer van aanzienlijke sommen gelds en effectenportefeuilles is echter der Regeering onthouden.

Met de genoemde erkenning was het een vreemde zaak. In geen der landen, waar een erkenning van het K.B. A 1 uiterst belangrijk was geweest, werd een volkomen erkenning verkregen. Ongetwijfeld zou in dit geval aan den Duitschen roof van Nederlandsch vermogen in Zwitserland en Zweden een grootere moeilijkheid in den weg zijn gelegd. Dit neemt niet weg, dat zonder twijfel in een aantal gevallen bankiers en anderen, die „vorderingen en aanspraken” van Nederlanders onder zich hadden, dank zij het bestaan van het K.B. A 1 zich wel bedachten, alvorens wellicht door den vijand geïnspireerde opdrachten van Nederlanders in bezet gebied uit te voeren. Volledige erkenning verkreeg het K.B. A 1 in Brazilië (1944) en het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland (1944). Elders bleek men het conservatoire karakter van het K.B. te apprecieeren²⁾, maar men wilde toch niet zoo ver gaan, dat men de Regeering stelde in de plaats van de oorspronkelijke eigenaren.

In het Vereenigd Koninkrijk, waarmede wij ons verder bezig zullen houden, was de moeilijkheid, dat de vermogensobjecten, waar het hier om gaat, reeds vielen onder de werkingssfeer van de „Trading with the Enemy Act” (1939), de besluiten van de „Board of Trade”, alsmede de „Trading with the Enemy (Custodian) Order 1939”. De Britsche wetgeving deed in het algemeen niet de titels van eigendom op de „Custodians of Enemy Property” overgaan; behalve dan, wanneer sommige gelden aan de „Custodians” zijn betaald, of wanneer eigendom of rechten door een „Custodian” met een bijzondere bedoeling zijn genaast. In de laatste gevallen oefenden „Custodians” hun rechten slechts als bewaarders uit. Een Britsche „Custodian” is te zien als een executief ambtenaar, die op instructie van het „Trading with the Enemy Department” van de „Board of Trade and Treasury” en uit den aard der zaak binnen het kader van de bevoegdheden, hem door de wet gesteld, zooveel mogelijk in het belang van den oorspronkelijken eigenaar het toezicht op het behoud van diens titels uitoefent. Hij is dus niet, zooals men wel meent, misleid door zijn naam, als een liquidateur van vijandelijke vermogen te beschouwen. De Britsche wetgeving kent niet het onderscheid tusschen „voluntary” en „involuntary enemies”. Laatstgenoemden — „technical enemies” — worden slechts voorloopig als vijandig aangemerkt, vandaar ook de tusschenkomst van „Custodians”. Men heeft nu een vorm van erkenning van het K.B. A 1 gevonden door dit binnen het Vereenigd Koninkrijk te laten werken via Britsche organen en de Britsche wetgeving dienaangaande. Het „Anglo-Netherlands Property Agreement” van 2 October 1944 was het resultaat.

Volgens dit „Agreement” zouden de meeste voorwerpen van eigendom onaangetast blijven. Alleen wanneer het

in het belang van het bewaren van den eigendom — of uit den aard der zaak in het belang van de oorlogsvoering — noodzakelijk was, zou in gemeenschappelijk overleg een verandering tot stand komen. Particuliere en handelsveranderingen zouden nochtans door „Custodians” worden geïncasseerd, waarmede een eind werd gemaakt aan den ongezonder toestand, dat debiteuren jarenlang soms aanzienlijke bedragen onder zich hadden gehouden. Dit gold echter niet voor „intercompany-debts”, waar de schuld van de dochtermaatschappij aan de moedermaatschappij veelal meer het karakter droeg van een kapitaal deelneming dan van een direct opeisbare verplichting. Na incassering zouden de gelden gestort worden op een bankrekening van de Nederlandsche Regeering, mits zij „payable to Netherlands persons” waren; men voelt, dat door dit voorbehoud het recht op de „enemy property”, het recht van buit, om den hoek komt kijken. Aangezien vooral in dit opzicht moeilijkheden tusschen partijen kunnen rijzen, zou een „Executive Committee” de uitvoering van de overeenkomst regelen. Voor het „Colonial Empire” zouden soortgelijke regelingen worden getroffen.

Het was, zooals te begrijpen is, den Britschen autoriteiten een doorn in het oog, dat zij de Nederlandsche belangen in Engeland zouden veilig stellen, terwijl terzelfder tijd Britsche aanspraken in Nederland geheel of gedeeltelijk verloren zouden gaan door opeischingen door of namens instituten als de „Deutsche Revisions und Treuhand A.G.”. Het was aanvankelijk een eisch van onze Britsche geallieerden, dat het Nederlandsche vermogen in Engeland borg zou staan voor het Britsche vermogen in Nederland. Op dit punt mocht de Nederlandsche Regeering niet wijken: zij voerde aan, dat het oorlogsriscico, het delcredere en het koersriscico allen op den crediteur rustten. De Nederlandsche Regeering kon niet aansprakelijk zijn voor daden van den bezetter, noch deze aansprakelijkheid op haar onderdanen afwentelen. De redelijkheid van dit standpunt werd tenslotte door de Britten ingezien. Slechts in één enkel opzicht werd een, overigens te billijken, garantie gegeven: de Nederlandsche Regeering verklaarde zich bereid ervoor zorg te dragen, dat de nog in Nederland te achterhalen Britsche vorderingen zonder bezwaar van deviezenregelingen konden worden getransfereerd.

Het „Agreement” werkt tot op heden en leidt ertoe, dat het voorstel voor een „release” naar Britsche wetgeving steeds door bemiddeling van de Nederlandsche autoriteiten wordt voorgedragen en uitgevoerd.

De afwikkeling in het Vereenigd Koninkrijk.

Nu de afwikkeling van het K.B. A 1 in deze eilanden ter sprake komt, zal men opmerken, dat het K.B. een dubbele beteekenis kan hebben. Het is vooreerst een middel om de objecten ter deblokkeering onder de „Trading with the Enemy Act” (1939) en daarop aansluitende regelingen aan de Britsche autoriteiten voor te dragen; doch deze weg is de eenige, welke tot deblokkeering leidt, zoodat — indien hij niet mocht worden begaan — de voorwerpen van eigendom tot in lengte van dagen niet ter vrije beschikking van de oorspronkelijke eigenaren zouden komen. Hiermede is aangetoond, dat het K.B. A 1, door middel van een afwijzende beschikking over een verzoek tot teruggave van den eigendom, voor een ander doel zou kunnen worden gebruikt. Men zou nl. eenvoudig Nederlandsche ingezetenen kunnen dwingen om de deviezenmaatregelen na te leven, door geen verzoek tot deblokkeering in behandeling te nemen, alvorens de oorspronkelijke eigenaar alle maatregelen heeft genomen om, zoodra de deblokkeering is geschied, een derden — bijv. De Nederlandsche Bank N.V. — naar Britsch recht een klem op den eigendom te geven. Door een omweg zouden dan onze deviezenmaatregelen, tenminste voorzoover het „oud” bezit be-

²⁾ Vgl. vooral Anderson v. N.V. Transandine Handels-Maatschappij (New-York Supreme Court, 22 Mei 1941 — 28 N.Y.S. (2d.) 547).

treft, in Engeland afgedwongen kunnen worden. Zulk een „détournement de pouvoir” moest echter bepaaldelijk ongewenscht worden geacht. De Regeering zou immers zoodoende te elfder ure het zoo langen tijd ontkende confiscatoire element alsnog in het K.B. A 1 brengen. Dit zou niet alleen in strijd zijn met de goede trouw tegenover de buitenlandsche Regeeringen, maar het zou ook de bestaande erkenning van het K.B. A 1 op het oogenblik in gevaar brengen, evenals een wellicht in de toekomst ooit noodige erkenning van soortgelijke maatregelen. Uitdrukkelijk zou dus het K.B. A 1 niet als „deviezenbesluit in den vreemde” mogen dienen. De eenige consequentie, welke het K.B. A 1 op deviezenrechtelijk gebied mocht hebben, is, dat, zoodra een voorwerp van eigendom door den Staat wordt teruggegeven, zulks ter kennis van De Nederlandsche Bank behoort te worden gebracht. Zulks is echter minder een gevolg van het K.B. A 1 dan wel van het Deviezenbesluit 1945, hetwelk voorschrijft, dat van elke verandering in aanspraken op vreemde valuta aan De Nederlandsche Bank behoort te worden kennis gegeven. Een motief om het K.B. A 1 te gebruiken, teneinde door middel van vervroegde individuele teruggaven op den duur als het ware den vijandelijken eigendom uit te zeven, moet eveneens van de hand worden gewezen: de vijandelijke eigendom wordt immers, voorzover het binnen- en buitenlandsch bezit betreft, beheerscht door het K.B. van 20 October 1944 (Besluit Vijandelijk Vermogen). Een motief tenslotte om door middel van het K.B. A 1 den Nederlandschen Staat als eigenaar te doen optreden daar, waar de eigenaar hetzij niet aanwezig is, hetzij zijn rechten moeilijk kan doen gelden, hetzij door een ander land als vijand wordt beschouwd, schijnt als argument voor het handhaven van het besluit niet wel houdbaar: nu Nederland bevrijd is, zal het den Staat moeilijk vallen, dit oorspronkelijk niet bedoelde gevolg door het K.B. A 1 tegenover vreemde instanties te verwerklijken. Er blijft dus over het eerst genoemde motief, dat door middel van het K.B. A 1 voorwerpen van eigendom ter deblokkeering bij de Britsche autoriteiten worden voorgedragen.

Dit geschiedt, doordat in elk individueel geval, al of niet na een daartoe strekkend verzoek van den oorspronkelijken eigenaar, de vertegenwoordiger te Londen van de met de uitvoering van het K.B. A 1 belaste ministers van Justitie en Overzeesche Gebiedsdeelen een formeele teruggave onder het K.B. A 1 doet plaatsvinden. Hij is op grond daarvan gerechtigd — mede dank zij de erkenning van het besluit door de Britsche Regeering — om een voorstel tot „release” of eventueel teruggave van een ge„vest” voorwerp van eigendom te doen aan zijn Britsche tegenspelers.

Voorzover het geïncasseerde handels- en particuliere vorderingen betreft heeft de „release” door Britsche autoriteiten reeds plaatsgevonden, vóórdat de teruggave onder het K.B. A 1 geschiedt. Deze „releases” vinden nl. plaats door middel van eenvoudige overboekingen op de bovengenoemde regeeringsrekeningen, terwijl de Nederlandsche Regeering eenigen invloed op het tempo kan uitoefenen, doch niet telkens een afzonderlijk voorstel doet. De vervolgens noodzakelijke formeele teruggave onder het K.B. A 1 wordt door alle betrokken partijen beschouwd als een last, waaraan veel papier en arbeid wordt besteed, zonder dat de afzonderlijke teruggave door een objectief argument gerechtvaardigd kan worden. Het zou derhalve raadzaam kunnen zijn om deze teruggave bij een enkele generale beschikking te regelen, welke tengevolge heeft, dat door de Nederlandsche Regeering geïncasseerde bedragen door het enkele feit van de incasso formeel worden teruggegeven.

Uit het bovenstaande blijkt, dat van het alternatief, geboden door het K.B. A 1, nl. generale dan wel individuele teruggave binnen den genoemden termijn van drie maanden of anderzijds vervroegde individuele teruggave,

de laatste mogelijkheid is verkozen. Aangezien in de uitvoerige registratie, welke van A 1-vermogensbestanddeelen is opgezet, onvermijdelijk hiaten voorkomen, zou het niet verstandig zijn, wanneer men zich vastlegde aan een bepaalden termijn, binnen welken de teruggave onder het K.B. A 1 moet geschieden. Het resultaat zou immers zijn, dat na afloop van deze periode het K.B. A 1 niet meer van toepassing zou zijn, waardoor dan deblokkeering achterwege zou worden gelaten of wel bemoeijkt. Bovendien is het om praktische redenen wenschelijk, dat men de mogelijkheid, welke het K.B. A 1 biedt om „binnen drie maanden, nadat de tegenwoordige buitengewone omstandigheden” beëindigd zijn, alle teruggave tot stand te doen komen, voorloopig maar terzijde laat: immers, de betrokken Britsche en Nederlandsche administratieve organen zouden onmogelijk een 40.000 afzonderlijke posten binnen korten tijd kunnen verwerken. Men gaf er dus de voorkeur aan om deze „buitengewone omstandigheden” voorshands niet formeel te doen beëindigen en in plaats daarvan de individuele vervroegde teruggave, als bedoeld in het tweede lid van art. 5 van het K.B. A 1, toe te passen.

Volgens dit systeem wordt nu gewerkt. Het zou buiten het bestek van dit artikel voeren om de procedure te beschrijven, die voor de verschillende groepen van eigendommen wordt gevolgd. Hierover werden van tijd tot tijd door de Afdeling Beheer van Nederlandsche Eigendommen van de Ambassade der Nederlanden, Agentschap van het Ministerie van Financiën te Londen, publicaties rondgezonden, mede op grond van gegevens, verkregen van het Bureau van den Juridischen Adviseur der Ambassade. Deze publicaties zijn bij de banken in Nederland bekend.

Slechts op eenige praktische punten moge hier nog worden gewezen. De Britsche blokkeeringsmaatregelen zijn, zooals werd beschreven, minder ingrijpend dan de Nederlandsche regelingen. Men kon van Britsche zijde dus zonder meer verklaren, dat sommige betalingen, welke na het sluiten van het monetaire accord met Groot-Brittannië en Noord-Ierland aan Nederlandsche ingezetenen verschuldigd werden, rechtstreeks tusschen debiteur en crediteur mochten worden verrekend, zonder dat hiervoor de „Trading with the Enemy”-wetgeving eenig beletsel zou vormen. Zelfs werd, om administratieve redenen, een geheele groep van betalingen — t.w. uitkeeringen uit hoofde van verzekeringcontracten — en bloc naar Britsch recht gedeblokkeerd. Opdat de gelukkige ontvangers van deze sommen, wien veel administratief uitstel wordt bespaard, op den duur niet in moeilijkheden geraken, daar zij eigenlijk geen eigenaar van deze gelden zijn, werd met de Britsche „brokers” overeengekomen, dat deze zich onder opgave van de bijzonderheden zouden wenden tot het Bureau van den Juridischen Adviseur voornoemd (82 Eaton Square, London S.W.1), door welken alsnog de formeele teruggave kan worden geregeld. Totdat deze tot stand is gekomen, geldt de fictie, dat de ontvanger van dergelijke betalingen de opbrengst „houdt aan de order van den Staat der Nederlanden”.

Op grond van de Beschikking Deblokkeering (art. 6d) geschiedt de betaling van een transfer van A 1-gelden in Nederland in geblokkeerde guldens. Dat de Staat niets voor niets kan doen is genoegzaam bekend; het is dan ook niet vreemd, dat een — overigens zeer schappelijke — retributieheffing van $\frac{1}{2}$ pCt. over de terug te geven eigendommen wordt toegestaan door het K.B. van 30 November 1944 (Staatsblad No. E 150).

Conclusie.

Het K.B. „A 1” moge al niet „A 1” zijn in den Engelsen zin des woords, het valt toch niet te ontkennen, dat het zijn verdiensten heeft gehad. Wie nu last ondervindt van het bestaan van zulk een ingrijpend besluit, waarvan hij zich aanvankelijk het bestaan nauwelijks bewust was,

moge bedenken, dat men het, althans in het Vereenigd Koninkrijk, niet anders kan bezien dan in verband met de daar te lande geldende nationale regelingen. Het K.B. A 1 geeft de mogelijkheid om de deblokkeering geregeld te doen verlopen, maar het heeft ook gedurende den oorlog een te vergaand ingrijpen op grond van de „Trading with the Enemy”-wetgeving belet. Het is tenslotte beter de beperkte beschikking over eigendom te hebben dan in het geheel geen eigendom te bezitten.

Ons vóóroorlogsche vreemde-valuta-bezit zal de olie moeten zijn, die 's lands motor weer op gang brengt. Zij is helaas niet distributievrij, maar zij is er tenminste, mede dank zij het veilig stellen voor den greep van den vijand; nu gaat het er nog om te zorgen, dat zij niet wordt verspilld.

Londen, 26 Juni 1946.

J. M. FEHMERS.

HET COMPENSATIEVERBOD VAN HET BESLUIT VIJANDELIJK VERMOGEN.

Krachtens art. 20 van het Besluit Vijandelijk Vermogen (E 133) is een ieder, die opeischbare gelden verschuldigd is of zal worden aan een vijandelijken Staat, een vijandelijk onderdaan of een persoon, als bedoeld in art. 6 lid 1, (d.z. geïnterneerden), verplicht deze verbintenis te voldoen door de verschuldigde gelden binnen een door het Beheersinstituut in de Nederlandsche Staatscourant bekend te maken termijn te storten ter plaatse door het Beheersinstituut aan te geven, zonder dat eenige verdere aanmaning daartoe noodig zal zijn. Het tweede lid van art. 20 zegt, dat, indien de verplichtingen in kwestie zijn uitgedrukt in een ander betaalmiddel dan de Nederlandsche gulden, het Beheersinstituut kan bepalen, dat zij zullen worden omgerekend tegen de door het Beheersinstituut vastgestelde en in de Nederlandsche Staatscourant openbaar gemaakte koersen.

De in dit artikel bedoelde bekendmaking van het Beheersinstituut is verschenen in de Staatscourant van 16 November 1945. Daarbij werd bepaald, dat de verschuldigde gelden vóór 1 Januari 1946 moesten worden voldaan, terwijl voorts overeenkomstig het tweede lid van art. 20 werd medegedeeld, dat als omrekeningskoers voor de mark zou gelden RM 100 = f 75,36.

Deze bekendmaking bracht tal van ondernemingen in een lastig parket. Velen toch hadden groote financieele verplichtingen aan Duitsche ondernemingen of aan den Duitschen Staat, waartegenover weliswaar in de meeste gevallen een veel grooter bedrag aan vorderingen stond, van welke laatste evenwel onbekend was, hoe deze geïnd zouden kunnen worden. Het Besluit Vijandelijk Vermogen opent in haar artikelen 25 e.v. ten aanzien van vorderingen op vijandelijke onderdanen de mogelijkheid, dat deze door het Beheersinstituut worden erkend, mits een verzoekschrift hiertoe, met redenen omkleed en met bewijsstukken gestaafd, bij het Instituut wordt ingediend. Vervolgens zal dan door het Beheersinstituut, na oproeping van belanghebbenden in de Staatscourant en door middel van aangeteekende brieven, over de erkenning van de ingediende vordering worden beslist. Opgemerkt dient te worden, dat het Besluit E 133 niets behelst over een eventueele betaling van deze door het Beheersinstituut erkende vorderingen. Uit de redactie van art. 29 moet evenwel worden geconcludeerd, dat dit wel de bedoeling van het Besluit is, voorzover er tenminste saldi bij het Instituut aanwezig zijn.

Aan het Beheersinstituut werd derhalve door de ondernemingen in kwestie dringend verzocht den termijn, waarbinnen de verschuldigde bedragen dienden te worden gestort, te verlengen tot een oogenblik, waarop meer bekend zou zijn omtrent de mogelijkheid van realisatie van vorderingen op vijandelijke onderdanen.

Het Beheersinstituut kwam aan dezen wensch in zoo-

verre tegemoet, dat het den termijn van 1 Januari 1946 verlengde tot 1 April 1946, terwijl vervolgens door het Instituut een nieuw uitstel werd verleend onder de voorwaarde, dat aan het Beheersinstituut zoo spoedig mogelijk door de ondernemingen een opgave werd gedaan van de schulden en vorderingen op vijandelijke onderdanen, voorzover zij van meening waren, dat deze voor compensatie in aanmerking kwamen.

Compensatie, juridisch bezien.

Met deze laatste zinsnede werd als het ware de knuppel in het hoenderhok geworpen. Uit de opgave van de desbetreffende ondernemingen bleek nl., dat deze voor compensatie in aanmerking wilden doen komen schulden en vorderingen aan en op verschillende vijandelijke onderdanen of Staten, dit wil zeggen, dat Nederlander en vijandelijk onderdaan niet tegelijkertijd schuldeischer en schuldenaar van elkaar waren, maar men wilde vorderingen op den eenen vijandelijken onderdaan compenseeren met schulden aan den anderen. Men baseerde dit standpunt op de redeneering, waarvoor uit economisch oogpunt ongetwijfeld veel te zeggen viel, dat Duitschland beschouwd moest worden als één groote failliete boedel, waarbij het onverschillig was, hoe in feite de verschillende specifieke verhoudingen lagen. De vraag was nu, in hoeverre deze theorie juridisch houdbaar was.

Volgens art. 1462 e.v. van ons B.W. gaat een verbintenis o.a. teniet door het wegvallen van twee schulden tot haar gelijk bedrag en wel van rechtswege op het oogenblik, dat zij tegelijk bestaan (Veegens-Oppenheim blz. 189).

De term „van rechtswege” heeft tot vele disputen aanleiding gegeven. Door de rechtspraak is echter het algemeen standpunt ingenomen, dat deze termijn beteekent, dat twee schulden elkaar vernietigen op het moment, dat zij beide tegelijk bestaan. Dit standpunt heeft onder andere dus tot consequentie, dat ook bij een schuld, die verjaard is, compensatie mogelijk is¹⁾.

Als verdere vereischten voor compensatie noemt de wet den eisch, dat beide schulden tot onderwerp hebben een gelijke som of een zekere hoeveelheid vervangbare zaken (art. 1463 B.W.); de eisch, dat beide vatbaar zijn voor dadelijke vereffening en opeisching (art. 1463 B.W.), benevens eenige hierbij minder terzake doende vereischten. Voorts is het nog van belang te wijzen op art. 53 lid 1 van de Faillissementswet, dat bepaalt, dat hij, die zoowel schuldeischer als schuldenaar van den gefailleerde is, zich eveneens op compensatie mag beroepen. In tegenstelling tot ons B.W. werkt deze compensatie niet van rechtswege en mag derhalve niet ambtshalve door den rechter worden toegepast. Daar staat tegenover, dat de mogelijkheid van compensatie in onze Faillissementswet uitgebreider is, daar de eisch van „dadelijke vereffening en opeisching” is komen te vervallen.

Deze regeling van ons Burgerlijk Recht en Faillissementsrecht wordt nu doorkruist door de bepaling van art. 23, E 133, dat bepaalt, dat de afgifte van een vermogen, toebehoorende aan een vijandelijken Staat, een vijandelijken onderdaan of een persoon, als bedoeld in art. 6 lid 1, niet geweigerd mag worden op grond, dat men zich wenscht te beroepen op schuldvergelijking. In dit verband moge worden opgemerkt, dat blijkens de definitie van vermogen, zooals gegeven in art. 1 sub 8, moet worden aangenomen, dat onder dit artikel eveneens valt het betalen van schulden aan vijandelijke onderdanen of Staten.

Welke beteekenis moet aan deze bepaling worden gehecht? Door sommigen is de stelling verdedigd, dat deze bepaling enkel sloeg op verbintenissen, die waren ontstaan na het in werking treden van het Besluit Vijandelijk Vermogen. Dit motiveerde men met een beroep op art. 1462 e.v. B.W. Immers, zoo redeneerde men, indien een schuld

¹⁾ Vgl. Rechtbank Rotterdam 12 Mei 1920, Ned. Jurisprudentie 1921, blz. 1247.

aan en een vordering op een vijandelijken onderdaan reeds voor het in werking treden van het Besluit Vijandelijk Vermogen voldeed aan de vereischten van compensatie, zijn beide reeds vóór het tijdstip van rechtswege teniet gegaan.

Op het moment van het in werking treden van het Besluit Vijandelijk Vermogen was er dus geen sprake meer van een schuld aan een vijandelijken Staat of onderdaan, zoodat de voormalige debiteur niets aan het Nederlandsch Beheersinstituut behoeft te betalen.

Afgezien van het feit, dat, zoo opgevat, de desbetreffende bepaling weinig zin zou hebben (immers, na het in werking treden van het Besluit zijn praktisch geen verbintenissen meer tot stand gekomen, terwijl ongetwijfeld ook het aantal gevallen, dat een vordering eerst na het in werking treden van het besluit opeischbaar en voor dadelijke vereffening vatbaar werd, zeer gering zal zijn), komt het ons voor, dat deze opvatting den tekst van art. 23 miskent. Hoewel volgens ons B.W. compensatie van rechtswege tot stand komt, is het toch duidelijk, dat bij een eventueele procedure er steeds door den betrokkene een beroep op compensatie zal moeten worden gedaan, daar het anders voor den rechter onmogelijk is te weten, dat de gedaagde debiteur tevens crediteur van den eischer is (zie Veegens-Oppenheim, blz. 191). Welnu, dit beroep wordt uitdrukkelijk door art. 23 verboden. Het staat in dat opzicht op één lijn met bijv. art. 1466 lid 2, waarin bepaald wordt, dat de hoofdelijke schuldenaar niet in vergelijking mag brengen, hetgeen door den schuldeischer aan zijn mede-schuldenaar verschuldigd is²⁾. Bij een eventueele procedure voor den Raad voor Rechtsherstel zou dus o.i. steeds een beroep op schuldvergelijking op grond van art. 23 van de hand worden gewezen.

Het bovenstaande wil niet zeggen, dat wij voorstander zijn van een strikte toepassing van dit artikel. Integendeel; we zijn echter van meening, dat hiertoe een andere weg moet worden bewandeld en wel de weg van art. 34 van hetzelfde Besluit, dat de mogelijkheid opent, dat door het Beheersinstituut van bepalingen van het Besluit Vijandelijk Vermogen wordt afgeweken, hetzij door het uitvaardigen van algemeene regelingen, hetzij door het vrijstellen van bepaalde categorieën. Deze weg zal inderdaad door het Beheersinstituut blijkens mededeeling in „De Industrie” van 15 Juli jl. worden bewandeld in die gevallen, waar volgens ons B.W. de vereischten voor compensatie aanwezig zijn.

Als het beroep op compensatie faalt.

Intusschen is echter wel komen vast te staan, dat deze compensatiemogelijkheid slechts in een beperkt aantal gevallen bestaat. In de overgrote meerderheid der gevallen moet een beroep op compensatie op juridische gronden falen en in principe zullen dus deze schulden krachtens art. 20 E 133 moeten worden betaald. Dit moet om meer dan één reden onbevredigend worden geacht.

In de eerste plaats wordt zoodoende volkomen miskend het streven van het meerendeel der fabrikanten tegenover de vorderingen, die zij door gedwongen leveringen kregen, schulden te kweken, teneinde de balans zooveel mogelijk in evenwicht te houden. Door de invordering der schulden wordt deze balans evenwel ernstig gestoord.

In de tweede plaats bestaat in vele gevallen een nauw verband tusschen schulden en vorderingen in dien zin, dat de schulden zijn ontstaan door de levering van grondstoffen en half-fabrikaten, terwijl de vorderingen hun oorsprong vinden in de levering van de met deze grondstoffen vervaardigde producten. Door de invordering der schulden wordt deze samenhang verbroken, hetgeen een aanzienlijken schadepost voor de betrokken ondernemingen oplevert.

In de derde plaats zijn de vorderingen in zeer vele gevallen ontstaan door de wegvoering van goederen door

Duitsche instanties of door gedwongen leveringen aan de Wehrmacht, O.T. e.d.

Voorzover de wegvoering op grond van de verordening van den Rijkscommissaris No. 139/42 is geschied (zgn. georganiseerde roof), rekent men, dat de hierdoor ontstane schade niet valt onder het Besluit Materieele Oorlogsschade in 1945. Wij hebben elders³⁾ betoogd, dat dit standpunt van het Commissariaat Oorlogsschade o.i. niet juist was. Er schijnt thans evenwel een wetsvoorstel in voorbereiding te zijn, dat deze schade met materieele oorlogsschade gelijk zal stellen. Het is echter onbekend, hoe langen tijd de voorbereiding nog in beslag zal nemen. Voorloopig is in elk geval van de mogelijkheid tot vergoeding van deze schade geen sprake. Eventueele claims kunnen slechts ter registratie bij de gemeentebesturen worden aangemeld. In dit verband zij er nog op gewezen, dat ook door de O.O.M. en het Nieuw Molest-Risico in het algemeen de aansprakelijkheid voor deze soort schaden van de hand wordt gewezen. Wij hopen binnenkort in een artikel de onjuistheid van dit standpunt te kunnen aantonen.

Ten aanzien van vorderingen op Duitse overheidsinstanties zij opgemerkt, dat, gelijk we reeds zeiden, op grond van art. 25, E 133, moet worden aangenomen, dat erkenning van vorderingen op *Duitse overheidsinstanties* door het Beheersinstituut niet mogelijk is. Eenerzijds worden dus wel schulden aan vijandelijke Staten ingevorderd, anderzijds ontbreekt een regeling ten behoeve van vorderingen op vijandelijke overheidsinstanties. Ook ten aanzien van deze vorderingen geldt enkel, dat zij ter registratie bij de gemeentebesturen kunnen worden aangemeld.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat ook ten aanzien van de realisatiemogelijkheden van vorderingen op particuliere vijandelijke onderdanen nog niets bekend is, behalve dan wat thans bij het Beheersinstituut als schuld aan een bepaalde vijandelijken onderdaan wordt gestort, uit welk bedrag eventueele schuldeischers van dienzelfden vijandelijken onderdaan, naar op grond van het bepaalde in de art. 25 e.v., gelijk wij reeds zeiden, mag worden aangenomen, zullen worden voldaan.

Door het Beheersinstituut is de toezegging gedaan, dat bij de invordering van schulden rekening zal worden gehouden met eventueele liquiditeitsmoeilijkheden en dat de invordering der gelden niet zal geschieden ten detrimente van het Nederlandsche bedrijfsleven.

Voorloopige opschorting der invordering noodzakelijk.

Dit standpunt evenwel raakt o.i. niet de kern der zaak. Naar ons oordeel kan niet tot invordering der schulden worden overgegaan, voordat er een bevredigende regeling is getroffen voor de inning der vorderingen op vijandelijke Staten en vijandelijke onderdanen, of althans meer omtrent eventueele realisatiemogelijkheden van deze vorderingen is bekend geworden. Het Nederlandsche bedrijfsleven, dat door talloze maatregelen van de Overheid reeds in vele gevallen in ernstige liquiditeitsmoeilijkheden verkeert, dient niet de dupe te worden van een te eng juridisch standpunt van het Beheersinstituut. Onlangs is door den Nederlandschen Staat een wetsvoorstel ingediend tot het overnemen van den markenvoorraad van De Nederlandsche Bank, die was ontstaan, doordat De Nederlandsche Bank gedwongen was alle haar aangeboden markten tegen gulden om te wisselen en die markten vervolgens te beleggen in Duitsch schatkistpapier. Als motief voor dit overnemen wordt aangevoerd, dat deze vordering is te beschouwen als een clearingsaldo, d.i. als een vordering van de Nederlandsche volkshuishouding op Duitschland, weshalve zij niet thuis behoort bij De Nederlandsche Bank. Het Nederlandsche bedrijfsleven, dat eveneens in vele gevallen in een dwangpositie verkeerde bij leveringen aan den vijand, heeft het recht tenminste van den Staat te verlangen, dat deze laatste een soepele houding aan-

²⁾ Vgl. II.R. 9 Januari 1931, Nederl. Jurisprudentie 1931, blz. 378.

³⁾ Vgl. „De Industrie” van 15 Maart jl.

neemt ten aanzien van de invordering van deze schulden.

Door het Beheersinstituut zou derhalve in afwachting van een nadere regeling door de Overheid voorloopig met de invordering der schulden dienen te worden gewacht.

Deze nadere regeling zou compensatie van schulden aan en vorderingen op vijandelijke onderdanen casu quo vijandelijke Staten ook in die gevallen moeten mogelijk maken, waar deze thans volgens het geldende rechtsstelsel niet mogelijk is. Het spreekt vanzelf, dat hierbij vermeden dient te worden, dat door deze regeling ondernemingen onrechtvaardig bevoordeeld zouden worden. Een onderzoek naar den aard en gegrondheid der vorderingen, die men met zijn schulden zou wenschen te compenseeren, moet zeker noodzakelijk worden geacht. Daarbij zal uiteraard ook rekening dienen te worden gehouden met de mogelijkheid, dat de betrokken ondernemingen uit anderen hoofde vergoeding krijgen voor hun vorderingen (in het geval bijv., dat deze vorderingen zijn ontstaan door het wegvoeren van machines, voorraden e.d.). In de meeste gevallen zal echter blijken, dat van ongerechtvaardigde bevoordeeling geen sprake zal zijn. Bovendien zal het bedrag aan vorderingen in den regel het bedrag aan schulden aanzienlijk overtreffen. Het is daarom, dat wij met des te meer kracht de spoedige totstandkoming van een regeling, gelijk wij hierboven aangaven, bepleiten en in afwachting van dit totstandkomen er op aandringen, dat de door het Beheersinstituut opgelegde betalingsverplichting wordt opgeschort.

Mr. J. v. WULFFTEN PALTHE.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

In de vraag- en aanbodverhoudingen op de geldmarkt viel in de afgelopen week slechts zeer weinig verandering waar te nemen. De rentestand blijft voor kortlopend schatkistpapier nog altijd betrekkelijk hoog, daar drie- en viermaandspromessen tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. werden verhandeld. Het disconto voor de langere termijnen was slechts fractioneel hooger, daar bijv. Julipromessen tegen $1\frac{5}{8}$ pCt. werden aangeboden.

De aandelenkoersen vertoonden in de afgelopen week vrij groote schommelingen, hetgeen bij de huidige geringe omzetten gemakkelijk kon plaatsvinden. Aan het einde van de week hadden de koersen der meeste fondsen het peil van 26 Juli jl. reeds weer bereikt of soms overschreden. Bankaandelen lagen vrij vast in de markt, maar ook de meeste industriele aandelen wisten de opgetreden koersdalingen weer te herstellen. Zoo bereikten aandelen A.K.U. per 2 Augustus jl. het niveau van 141 pCt., aandelen Unilever werden op dien datum zelfs verhandeld tegen 268 pCt. Bij de scheepvaartfondsen viel een overeenkomstige ontwikkeling waar te nemen, al was de koersdaling in de eerste dagen van de afgelopen week niet altijd algemeen. Aandelen H.A.L. kwamen op den genoemden datum op 139 pCt., en die der Nederlandsche ScheepvaartUnie op 138 pCt. De koers van aandelen Koninklijke kwam op 382 pCt., thans met uitsluiting van alle aangekondigde dividenden, daar de handel in claims Koninklijke in de afgelopen week heeft kunnen plaatsvinden.

Op de obligatiemarkt waren de veranderingen in de koersen zeer gering. De $3\frac{1}{2}$ pCt. oorlogsleeningen noteerden op 2 Augustus jl. $101\frac{1}{2}$ pCt., hetgeen o.a. aantoonde, hoezeer de Nederlandsche monetair autoriteiten tot nu toe in de gevoerde rentepolitiek zijn geslaagd.

De emissiebedrijvigheid neemt thans vrij sterk toe. Van belang is, dat in de Troonrede beperkende bepalingen op het gebied van het kapitaalverkeer zijn aangekondigd, waarbij wellicht ook aan een reguleering der emissie-activiteit zal zijn gedacht naar analogie van het Engelsche voorbeeld bij de „Borrowing Bill”. Evenals daar te lande zal ook in ons land de gevoerde rentepolitiek een belangrijke factor

zijn geweest bij het tot stand komen, resp. het aangeven van de wenschelijkheid van controle op het kapitaalverkeer. Wanneer de Overheid de rentestand wenscht te regelen, zal een direct toezicht op de investering/tezamen met een goede prijszetting voor half- en eindproducten, niet kunnen worden gemist, om de zoo schaarsche kapitaalvoorraad zoo goed mogelijk te kunnen benutten. Vooral bij lage rente moet het gevaar van onjuiste investeringen, en dus kapitaalverlies, niet denkbeeldig worden geacht.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen	Wissels, prom. enz., open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
29 Juli '46	5.243.841	218.729	5.535.411	5.019.954
22 „ '46	5.238.506	205.367	5.516.714	5.004.265
15 „ '46	5.239.309	204.659	5.519.591	5.002.142
8 „ '46	5.238.151	185.582	5.499.358	4.984.381
1 „ '46	5.264.562	262.164	5.602.361	5.090.459
24 Juni '46	5.286.394	188.356	5.550.429	5.037.876
17 „ '46	5.265.002	184.918	5.525.598	5.013.949
11 „ '46	5.268.561	191.289	5.536.898	5.025.340
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/O	Saldo Rijk R/O (D/O)	Geblokkeerde saldi van banken	Bankassistenten en diverse rekeningen
29 Juli '46	2.721.916 ¹⁾	2.297.841	C1.561.893	41.842	181.713
22 „ '46	2.670.730 ¹⁾	2.333.326	C1.555.381	54.104	178.716
15 „ '46	2.661.707	2.340.284	C1.522.497	102.166	183.728
8 „ '46	2.666.730	2.318.015	C1.541.739	79.657	180.729
1 „ '46	2.667.997	2.422.345	C1.642.800	64.325	178.071
24 Juni '46	2.613.290	2.424.436	C1.603.823	79.339	178.763
17 „ '46	2.600.485	2.413.312	C1.605.375	71.343	177.812
11 „ '46	2.600.710	2.424.512	C1.611.038	65.016	177.752
6 Mei '40	1.158.613	255.174	22.962		10.230

¹⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 2.447.235.

²⁾ „ „ „ „ f 2.395.634.

Beschikbare krachten

JURIST

50er, met ruime ervaring, o.a. op het gebied der voedselvoorziening zoekt passenden werkring.

Brieven onder no. 573 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Energieke, goed ontwikkelde

kassierszoon

in het bezit van MULO, HBS (3 j.) en praktijkdiploma's Boekhouden, Belastingconsulent, Makelaar in Hypotheken, studeerend voor MO-boekhouden en Accountant, zag zich gaarne geplaatst speciaal voor controle of inspecties op administraties, in een werkring in het Westen of Midden des lands. Heeft leidende functie op een groote bankinstelling. Bekend met alle geldsaneringsmaatregelen en bepalingen. Brieven onder no. 571 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

JONGEMAN

28 jaar oud, middelbare schoolopleiding, goede Alg. Ontw., administratief goed onderlegd, in het bijzonder bekend met algem. secr. werkzaamheden, gewoon zelfstandig te werken, gedurende geruimen tijd werkzaam geweest in leiding gevende functie, uitstekende referenties, zoekt hem passende betrekking. Br. no. 574 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Energiek Heer

36 jaar, ruime alg. ontw., jarenlang werkzaam geweest op boekhoudkundig en administratief gebied bij groote industriele onderneming, zoekt een leidende adm. functie. Behalve een pract. ook een uitst. theor. kennis in de handelsw. Dipl. Prima ref. Br. onder no. 581 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Announces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.